

УДК 378.147+811.111

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Левандовська І.З., Дудар О.В.

Тернопільський національний економічний університет

Актуальність статті зумовлена підвищенням попитом на фахівців, які володіють іноземною мовою та навичками міжкультурної комунікації. У статті визначено і обґрунтовано поняття 'мотив' та охарактеризовано типи навчальної мотивації. Розглянуто необхідність наявності позитивної мотивації у студентів вищого навчального економічного закладу під час вивчення іноземної мови. Стаття виділяє два типи мотивації (внутрішню і зовнішню) та підкреслює важливість наявності у студентів саме внутрішньої мотивації. Вміщено поради для студентів, щоб залишатись вмотивованими та викладачів, щоб підтримувати мотивацію.

Ключові слова: іноземна мова, зовнішня мотивація, внутрішня мотивація.

Постановка проблеми. Сучасні процеси глобалізації ринку інтелектуальної праці та послуг формують нові, вищі вимоги щодо освітнього та професійного рівня особистості. В умовах розширення міжнародних зв'язків найбільш конкурентоспроможними є фахівці, які володіють іноземною мовою і навичками міжкультурної комунікації на рівні міжнародних стандартів, у тому числі і в професійній сфері. Сучасний професіонал повинен не лише володіти спеціальними знаннями і вміннями, а й бути готовим до творчого виконання своїх професійних обов'язків та особистісного саморозвитку, що є можливим лише за умов високого рівня професійної мотивації.

З огляду на це, вільне володіння іноземною мовою є однією зі складових економічної компетентності, які ставляться перед випускниками економічного вузу. Як наслідок, формування ефективної мотивації студентів економічного профілю до вивчення іноземної мови є однією з актуальних проблем у процесі становлення особистості майбутнього спеціаліста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній науці існує безліч підходів до розуміння сутності проблеми формування мотивації, структури мотивації, а також до методів її вивчення. Проблема формування мотивації навчальної діяльності розглядалася у працях Л.І. Божович, О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, Є.П. Ільїна, П.М. Якобсона, Д.М. Узнадзе та ін., які обґрунтували поняття 'мотив', 'мотивація', 'мотиваційна сфера'. Проте проблема дослідження мотивів, формування мотиваційної сфери у сучасних студентів немовних спеціальностей до навчання іноземної мови є недостатньо вивченою та потребує спеціальних розвідок у психолого-педагогічному аспекті.

Метою статті – є дослідження типів навчальної мотивації у сучасному суспільстві та визначення причин зниження мотивації вивчення іноземної мови у студентів економічного вузу.

Виклад основного матеріалу дослідження. За визначенням С.У. Гончаренка, мотивація – це 'система мотивів, або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки'. На його думку, 'мотивами можуть виступати: уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватись з різних мотивів' [3, с. 217].

Досить часто мотивацію визначають як психологічну якість, що веде людину до здійснення цілі. Так, більшість психологів вважає, що мотив – це те, що зумовлює прагнення людини до конкретно визначеної, а не будь-якої мети. Сучасні погляди на мотивацію беруть свій початок з концепцій О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, Д.М. Узнадзе.

Так, О.М. Леонтьєв визначає, що мотив є не переживанням потреби, але тим об'єктивним, на що направлена діяльність. Він розрізняє поняття мотиву і мети. Мета – це заздалегідний результат, що уявляє людина. Мотив – це спонукування для досягнення мети. На його думку, мотивами називають інстинктивні імпульси, біологічні потяги, бажання, інтереси, переживання емоцій, ідеали [9].

С.Л. Рубінштейн вважає, що предмети і явища зовнішнього світу виступають не тільки об'єктами пізнання, а й своєрідними двигунами поведінки, що спонукають людину. Стрижневим питанням мотивації вважає питання, яким чином мотиви, що визначають обставини, перетворюються на те стійке, що характеризує особистість [12].

Д.М. Узнадзе визнає, що мотив змінює характер поведінки на інший: менш прийнятний на більш прийнятний – і таким чином створює можливість здійснення нової діяльності [14].

На даний час існують різні трактування поняття мотивації як психолого-педагогічного явища: 1) сукупність спонувань, що викликають і визначають активність; 2) процес утворення, формування мотивів, характеристика процесу, який стимулює і підтримує активність на певному рівні [7, с. 117].

Є.П. Ільїн розуміє під мотивацією психічні процеси, що перетворюють зовнішні впливи у внутрішнє спонукування [8, с. 65]. Психолог В. Онисчук, також, трактує мотив як динамічне явище, що змінюється і на яке впливають ті зрушення, що відбуваються у внутрішній структурі особистості та у зовнішніх обставинах її життєдіяльності [11].

Таким чином, більшістю науковців мотивація розуміється як спонукальний процес, реалізація в дії та поведінці тих чи інших потреб.

Особливе місце у психолого-педагогічних дослідженнях займає проблема навчальної мотивації, яка визначається як особистий вид мотивації навчання. Так, Є.П. Ільїн до мотивів навчальної діяльності відносить усі фактори, що зумовлюють прояв навчальної активності (потреби, цілі, установки, почуття обов'язку) [8, с. 253].

Головним завданням мотивації навчання Б. Вернер вважає таку організацію навчального процесу, що максимально сприяє розкриттю внутрішнього мотиваційного потенціалу особистості студента [21, с. 14]. Навчальна мотивація характеризується складною структурою. В якості основних її компонентів він виділяє:

- цивільні мотиви (вчення як підготовка до майбутнього життя в суспільстві);
- пізнавальні мотиви (придбання знань і навичок);
- соціальні ідентифікації з викладачем (відповідає вимогам викладача і високим навчальним досягненням студентів);
- соціальні ідентифікації з батьками (співвідноситься з очікуваннями батьків у сфері навчання і поведінки);
- переживання (пов'язані з привабливістю навчального матеріалу, його різноманітністю і цікавістю);
- матеріальні мотиви (передумова матеріальної забезпеченості в майбутньому);
- значення (отримання високого соціального престижу серед однолітків) [21].

Отже, навчальна діяльність збуджується не одним мотивом, а цілою системою різноманітних мотивів, які доповнюють один одного, знаходяться у певному співвідношенні між собою. Однак не всі мотиви мають однаковий вплив на навчальну діяльність. Одні з них провідні, інші – другорядні. Провідні мотиви пов'язані з внутрішнім набуттям особистісних змістів до навчальної діяльності студентів, в той час як другорядні мотиви обумовлені зовнішніми факторами і не пов'язані безпосередньо зі змістом процесу навчання.

У цьому відношенні Л.І. Божович виділила два основних типи навчальних мотивів: пізнавальні (пов'язані зі змістом навчальної діяльності і процесом її виконання) та соціальні (обумовлені відносинами з іншими людьми) [2, с. 30].

До пізнавальних мотивів відносяться широкі пізнавальні, які орієнтують людину на засвоєння нових знань та навчально-пізнавальні мотиви, які орієнтують на засвоєння способів здобуття знань, а також мотиви самоосвіти – спрямованість на самостійне вдосконалення способів одержання знань. До соціальних мотивів відносять: широкі пізнавальні мотиви (прагнення бути корисним суспільству), вузькі (бажання зайняти визначну позицію в соціумі, заслужити авторитет), та мотиви соціального співробітництва (прагнення до усвідомлення, аналізу способів і форм співробітництва з оточуючими, постійного вдосконалення цих форм) [2].

Ґрунтуючись на класифікації Л.І. Божович, А.К. Маркова запропонувала більш повну і диференційовану класифікацію навчальних мотивів. До рівнів (підвидів) пізнавальної мотивації були віднесені: широкі пізнавальні мотиви (орієнтація на оволодіння новими знаннями, фактами, явищами, закономірностями); навчально-пізнавальні мотиви (спрямованість на засвоєння знань); мотиви самоосвіти (придбання додаткових знань з метою побудови програми самовдосконалення). Соціальні мотиви включають такі рівні: широкі соціальні (обов'язок і відповідальність, розуміння соціальної значущості навчання); вузькі соціальні або позиційні мотиви

(прагнення зайняти певну позицію у відносинах з оточуючими, отримати їх схвалення); мотиви соціального співробітництва (орієнтація на взаємодію з іншими людьми) [10, с. 52].

П.М. Якобсон визначає три типи мотивації навчання [16]. По-перше, мотивація, яка може бути названа 'негативною', під якою він розуміє спонукання студента, спричинене усвідомленням певних незручностей і неприємностей, які виникнуть, якщо він не буде навчатися (дорікання з боку батьків, викладачів та одногрупників). Така мотивація навряд чи приведе до успішних результатів. По-друге, мотивація, яка має позитивний характер, але не пов'язана з мотивами закладеними в самій навчальній діяльності. Ця мотивація визначається вагомими для особистості соціальними прагненнями, коли навчання розглядається як шлях до здійснення свого призначення в житті. Третя форма мотивації визначається вузькоособистими мотивами: схвалення людей з його оточення, шлях до власного благополуччя і т.д. На думку П.М. Якобсона, навчатися спонукає сам процес набуття знань, і студент зазнає насолоди від процесу і результатів пізнавальної діяльності, відкриття нового, реалізації своїх можливостей і здібностей [16].

Існує й інша, досить поширена класифікація, в якій мотиви до навчальної діяльності діляться на 'зовнішні' та 'внутрішні'. У психолого-педагогічній науці загальноприйнятими є два підходи до визначення внутрішньої і зовнішньої мотивації. Перший з них використовує у якості критерію поділу характер зв'язку між навчальним мотивом та іншими компонентами навчання (метою, процесом). Якщо мотив реалізує пізнавальну потребу, і пов'язаний із засвоєними знаннями та подальшою діяльністю (збігається з кінцевою метою навчання), то він є 'внутрішнім'. Якщо ж мотив реалізує непізнавальну (соціальну за класифікацією) потребу і безпосередньо не пов'язаний з отриманням знань (не збігається з метою навчання), то він називається 'зовнішнім'. У такому випадку внутрішніми є тільки пізнавальні мотиви, спрямовані на оволодіння новими знаннями та можливостями їх здобуття. Такої точки зору дотримуються Н.В. Єлфімова, Н.Ф. Тализіна [5; 13].

В основі другого підходу, поряд із вищевказаним критерієм, виділяється й інший – характер особистісного сенсу (утилітарно прагматичний та/або ціннісний). Якщо мотив має для особистості утилітарно прагматичний сенс, тобто реалізує потреби в зовнішньому благополуччі (матеріальному та/або соціальному), його називають 'зовнішнім'. Якщо ж мотив для особистості має ціннісний зміст і з його допомогою реалізується потреба в духовному благополуччі, в гармонізації внутрішнього світу, в оцінці, корекції, формуванні системи особистісних переконань, установок, домагань, самооцінки, то такий мотив позначається як 'внутрішній'. Відтак, до внутрішніх мотивів додається ще один – мотив самовдосконалення. Прихильниками такого підходу є Д.Б. Ельконін, Г.Є. Залеський, А.К. Маркова [6; 10; 15].

У зарубіжній психолого-педагогічній науці, також, існує точка зору щодо поділу навчальних мотивів на 'зовнішні' та 'внутрішні'. Американські вчені Едвард Л. Десі та Річард М. Раян виділяють

внутрішню (процес і результат) та зовнішню (нагорода, уникнення) форми навчальної мотивації та відповідні їм типи поведінки:

- внутрішня мотивація (intrinsic motivation) і, відповідно, внутрішньо мотивована поведінка (intrinsic motivated behavior);

- зовнішня мотивація (extrinsic motivation) і, відповідно, ззовні мотивована поведінка (extrinsic motivated behavior) [20].

Проте, деякі вчені заперечують правомірність вживання термінів 'зовнішній' та 'внутрішній' по відношенню до мотивів і мотивації. Так, С.П. Ільїн стверджує, що мотиви завжди внутрішні, на відміну від стимулів, що викликають процес мотивації, які можуть бути і зовнішніми, і внутрішніми. Коли ж говорять про зовнішню мотивацію та мотиви, то мають на увазі або зовнішні впливи інших осіб, або привабливість об'єктів [8, с. 68].

Однак виділення внутрішніх і зовнішніх аспектів (навчальної) мотивації дозволяє не тільки більш детально зрозуміти її сутнісні особливості, але й сприяє конкретизації вибору педагогічних стратегій і тактик формуючого розвитку даного індивідуально-особистісного феномену, в тому числі, і в аспекті вивчення іноземної мови.

Американські психологи Р. Гарднер та У. Ламберт розглядали низку змінних чинників причетних до успішного вивчення іноземної мови, а саме: ставлення до предмета та мотивація, бажання навчатися мові, самовпевненість, незалежність, особистісні змінні (необхідність досягнень, мовні здібності, мовні стратегії). Проте, мотивація є найважливішим чинником реалізації всіх змінних, що впливають на процес вивчення іноземної мови. Р. Гарднер зазначає, що 'мовні навчальні стратегії, імовірно, не спрацюють, якщо індивід не мотивований на вивчення іноземної мови' [19].

Вони виділяють два типи мотивації, які є дієвими чинниками у процесі навчання іноземної мови: інтегративну та інструментальну. На їхню думку, особи з інструментальною мотивацією вивчають мову з практичних та прагматичних міркувань (з метою вступу до навчального закладу, заради отримання пільг тощо). Вчені вважають, що більшість студентів, згідно з дослідженнями, мають чітко сформовану інструментальну мотивацію до вивчення іноземної мови. А особи, котрі вивчають мову з метою підвищення освітнього і культурного рівня, мотивуються інтегративним типом мотивації [17; 18].

Проблеми формування мотивації студентів до вивчення іноземної мови присвячені роботи багатьох сучасних вітчизняних вчених. Так, наприклад, Н.О. Аристова основними критеріями її формування вважає наявність пізнавальних мотивів і цілей, наявність позитивних емоцій, які викликають процес навчання, уміння і бажання вчитися, вміння і можливості застосовувати здобуті знання на практиці [1].

На думку Р.О. Гришкової, система управління формуванням мотиваційних механізмів вивчення іноземної мови не буде ефективною, якщо у навчально-виховному процесі не будуть створені сприятливі педагогічні умови для творчої навчальної діяльності студентів, їхньої самореалізації. А можливі вони лише за таких

психолого-педагогічних умов: створення навчальних педагогічних ситуацій, що спонукають студентів до усвідомлення свого образу-Я та адекватної самооцінки; перевазі діалогу над монологом у спілкуванні викладача зі студентами; створення ситуацій успіху, формування позитивної Я-концепції студента; технологізації процесу вивчення іноземної мови; зміна позиції викладача відносно студента [4].

Разом з тим, складність досліджуваної проблеми формування мотивації студентів до вивчення іноземної мови передбачає ставлення до неї вчених і практичних працівників вищої школи. Багато в чому це зумовлено необхідністю подолання вже існуючих суперечностей між: 1) зростаючим обсягом інформації, можливістю використовувати зарубіжні джерела, спілкуванню з колегами з різних країн та недостатньо високим рівнем володіння іноземною мовою випускниками вузів; 2) необхідністю підвищення рівня іншомовної підготовки майбутніх фахівців і потребою педагогічної теорії і практики у подальшій розробці адекватних методик, що сприяють позитивній динаміці формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів немовних спеціальностей; 3) бажанням студента засвоювати іноземну мову як найважливішу складову компетентного розвитку особистості сучасного фахівця та необхідністю подальшої науково методичної оптимізації освітнього процесу вузу у даному напрямку.

Таким чином, можна зробити висновок, що на формування мотивів навчальної діяльності студента в цілому та вивчення іноземної мови зокрема впливає багатогранний комплекс причин, пов'язаний з об'єктивно суб'єктивними факторами педагогічного та індивідуально-особистісного процесу, що зумовлюють мотивацію навчання.

Висновки з даного дослідження і перспективи. З практики роботи зі студентами економічного вузу можна виділити три групи причин зниження мотивації до вивчення іноземної мови, що співвідносяться з особливостями внутрішньої і зовнішньої мотивації навчання. Серед факторів, що ускладнюють формування розвитку внутрішньої мотивації студентів, можна відзначити:

- низький рівень мовної підготовки отриманої в школі, несформованість мотивів до навчальної діяльності і, насамперед, до самостійного придбання знань;

- ступінь емоційної комфортності міжособистісних відносин з колективом або з викладачем, евристичні аспекти організації та проведення занять;

- недостатній рівень володіння викладачем сучасними інтерактивними освітніми технологіями, не завжди адекватний підбір навчального матеріалу.

Зміст зовнішніх мотивів в основному формується під впливом таких стимулюючих факторів, як 'хороша оцінка' або 'стипендія'. Внутрішні мотиви переважно пов'язані із задоволенням особистих потреб студентів у вивченні іноземної мови (інтерес, отримання морального задоволення від самого процесу навчання і т. д.).

Оскільки внутрішня мотивація є найбільш особистісно важливою і педагогічно значущою,

основне завдання викладача іноземної мови полягає у забезпеченні умов освітнього переходу студентів від зовнішньої до внутрішньої мотивації при вивченні іноземної мови. Як варіант, одним з напрямків такої діяльності є створення розвиваючого освітнього середовища, де кожен студент зміг би реалізувати свої можливості і потреби у вивченні іноземної мови за рахунок формування особистісного сенсу іншомовних знань. В якості одного з варіантів можливе створення і проектування віртуально освітнього середовища іншомовного спілкування, яке не тільки являє собою сукупний інформаційно-технологічний ресурс дистанційної освіти, але і володіє значущим потенціалом особистісно змістовної актуалізації освітнього знання як такого. Особлива роль в цьому відношенні належить так званим 'соціальним мережам', що дозволяє спілкуватися групі користувачів, об'єднаних спільним інтересом.

У дидактичному відношенні головна роль тут належить створенню групи учнів, забезпечення входження до неї нових учасників, спрямованість на комунікативну взаємодію у сфері іноземної мови, розміщення необхідного навчального матеріалу, посилення на аудіо та відеоролики, різні навчальні сайти і т.п. При цьому мережевим учасникам надається можливість виконувати завдання в різних електронних форматах (текст, графічний матеріал, аудіо записи, відеозаписи), обмінюватися освітньою інформацією з учасниками групи ON LINE, знайти англomовних друзів з метою вдосконалення навичок іншомовного говоріння.

Використання соціальних мереж як віртуально освітнього середовища іншомовного спілкування забезпечує безперервну взаємодію членів освітнього процесу, враховуючи їх інтереси, і тим самим сприяє формуванню внутрішньої мотивації до вивчення іноземної мови.

Список літератури:

1. Арістова Н. О. Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих нелінгвістичних навчальних закладів: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К. 2009. – <http://disser.com.ua/content/350944.html>
2. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка // Изучение мотивации поведения детей и подростков / Под ред. Л. И. Божович, Л. В. Благоннадежиной. – М., 1972. – С. 7-44.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Гришкова Р. О. Психолого-педагогічні умови особистісно орієнтованого вивчення іноземної мови // Наук. записки КМА. – Т. 18. – К., 2000. – С. 35-36.
5. Елфимова Н. В. Пути исследования мотивации в когнитивной психологии: сравнительный анализ / Н. В. Елфимова // Вопросы психологии. – 1985. – № 5. – С. 162-168.
6. Залесский Г. Е. Психология мировоззрения и убеждений личности / Г. Е. Залесский. – М.: МГУ, 1994. – 144 с.
7. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 222 с.
8. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. – СПб.: Питер, 2000. – С. 65, 68, 253.
9. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: В 2 т. – М.: Педагогика. – Т. 2. – 1983. – 320 с.
10. Маркова А. К., Орлов А. Б., Фридман Л. М. Мотивация учения и ее воспитание у школьников. – М., 1983. – 64 с.
11. Онищук В. А. Дидактика современной школы: пособ. для учителей / В. С. Кобзарь, Г. Ф. Кумарина; под ред. В. А. Онищука. – К.: Рад. школа, 1987. – 351 с.
12. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – М.: Учпедгиз. – 1946. – 704 с.
13. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н. Ф. Талызина. – М.: МГУ, 1975. – 344 с.
14. Узнадзе Д. Н. Психологические исследования. – М.: Наука. – 1966. – С. 404-407.
15. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 1989. – С. 244-246.
16. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Якобсон. – М.: Просвещение, 1969. – 317 с.
17. Gardner R. C. A Student Contribution to Second Language Learning, Part II: Affective Variables / R. C. Gardner & P. D. MacIntyre // Language Teaching. – 1993. – Volume 26. – P. 1-11.
18. Gardner R. C. Correlation, Causation, Motivation and Second Language Acquisition / R. C. Gardner // Canadian Psychology. – 1999. – Volume 41. – Issue 1. – P. 10-23.
19. Gardner R. C. Language Learning Motivation: the Student, the Teacher, and the Researcher. Manuscript. – Texas Foreign Language Education Conference / University of Texas at Austin. – March 23, 2001. – <http://publish.uwo.ca/gardner/>
20. Richard M. Ryan, Edward L. Deci. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions // Journal of Contemporary Educational Psychology. – Volume 25. – Issue 1. – January, 2000. – P. 54-67.
21. Werner B. A Theory of Motivation for Some Classroom Experiences // Journal of Educational Psychology. – 1979. – P. 3-25.

Левандовская И.З., Дудар Е.В.

Тернопольский национальный экономический университет

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗИТИВНОЙ МОТИВАЦИИ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА У СТУДЕНТОВ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Аннотация

Актуальность статьи определяется повышенным спросом на специалистов, владеющих иностранным языком и навыками межкультурной коммуникации. В статье определено и обосновано понятие 'мотив', а также охарактеризованы виды учебной мотивации. Рассматривается необходимость наличия позитивной мотивации у студентов высшего учебного экономического заведения во время обучения иностранному языку. Статья выделяет два вида мотивации (внутреннюю и внешнюю) и подчеркивает важность именно внутренней мотивации у студентов. Включены советы для студентов, чтобы оставаться мотивированными, и преподавателей, чтобы мотивацию поддерживать.

Ключевые слова: иностранный язык, внешняя мотивация, внутренняя мотивация.

Levandovska I.Z., Dudar O.V.

Ternopil National Economic University

FORMATION OF HIGH SCHOOL STUDENT'S POSITIVE MOTIVATION IN STUDYING FOREIGN LANGUAGE

Summary

An increasing demand in foreign language speaking employees with intercultural communication skills is caused the necessity of this paper. The paper identifies and explains the definition 'motive' and characterizes types of learning motivation. It describes the importance of positive motivation for high economic school students at the time of foreign language learning. Two types of motivation (intrinsic and extrinsic) are distinguished, and intrinsic motivation is appeared to be the most important. There are also advices for students how to stay motivated and for teachers how to enhance motivation.

Keywords: foreign language, extrinsic motivation, intrinsic motivation.